

Υπόθεση C-882/19

Σύνοψη της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως βάσει του άρθρου 98, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου

Ημερομηνία καταθέσεως:

3 Δεκεμβρίου 2019

Αιτούν δικαστήριο:

Audiencia Provincial de Barcelona (Ισπανία)

Ημερομηνία της αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου:

24 Οκτωβρίου 2019 (διευκρινίστηκε και συμπληρώθηκε στις 12 Νοεμβρίου 2019)

Εκκαλούσα:

Sumal, S. L.

Εφεσίβλητη:

Mercedes Benz Trucks España, S. L.

Αντικείμενο της κύριας δίκης

Η διαδικασία προδικαστικής παραπομπής έχει ως αντικείμενο το ζήτημα κατά πόσον οι ημεδαπές θυγατρικές εταιρίες υπέχουν ευθύνη σε περίπτωση που οι μητρικές τους κριθούν υπεύθυνες για τη διάπραξη παραβάσεων του δικαίου του ανταγωνισμού και, σε περίπτωση που η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι θετική, ποιες είναι οι αναγκαίες προϋποθέσεις για τη θεμελίωση της ευθύνης αυτής. Ειδικότερα, στο πλαίσιο της ένδικης διαφοράς, τίθεται το ζήτημα της παθητικής νομιμοποίησης θυγατρικής εταιρίας μιας εκ των εταιριών που θεωρήθηκε ότι συμμετείχε σε σύμπραξη, όταν η εν λόγω θυγατρική εταιρία δεν συμμετείχε στην προηγούμενη διοικητική διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής.

Αντικείμενο και νομική βάση της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως

Ο σημαντικός αριθμός δικών που κινήθηκαν με την άσκηση αγωγών αποζημιώσεως κατόπιν διαπίστωσης παραβάσεων του δικαίου του ανταγωνισμού, ιδίως όταν οι παραβάσεις έχουν διακρατικό χαρακτήρα, και οι δυσκολίες που

ανακύπτουν κατά την κλήτευση των διαδίκων στους οποίους καταλογίστηκε η ευθύνη για την παράβαση κατά τη διοικητική διαδικασία παραβάσεως, λόγω του ότι η έδρα τους βρίσκεται σε διαφορετικό κράτος από αυτό στο οποίο διεξάγεται η διαδικασία, είχαν ως αποτέλεσμα οι αγωγές αποζημιώσεως να μην στρέφονται άμεσα κατά των μητρικών εταιριών στις οποίες επιβλήθηκαν οι διοικητικές κυρώσεις, αλλά κατά των ημεδαπών θυγατρικών εταιριών τους.

Πρόκειται, ως επί το πλείστον, για θυγατρικές εταιρίες στις οποίες συμμετέχουν αποκλειστικά οι μητρικές εταιρίες που έχουν διαπράξει την παράβαση και τις οποίες χρησιμοποιούν οι εταιρίες αυτές για τη διάθεση στην αγορά των προϊόντων σε σχέση με τα οποία διαπράχθηκε η παράβαση, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι και οι εν λόγω θυγατρικές εταιρίες επωφελήθηκαν από την παράβαση αυτή.

Οι θυγατρικές εταιρίες αμύνονται συνήθως προβάλλοντας την έλλειψη της παθητικής τους νομιμοποίησεως, ζήτημα στο οποίο τα εθνικά πρωτοβάθμια δικαστήρια δίνουν αντιφατικές απαντήσεις:

α) Ορισμένα δικαστήρια δεν δέχονται ότι οι θυγατρικές εταιρίες δεν νομιμοποιούνται παθητικώς, καθώς θεωρούν ότι στην εν λόγω περίπτωση πρέπει να εφαρμοστεί η αρχή της οικονομικής ενότητας ή της ενότητας της επιχείρησης που απορρέει από τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε παρόμοιες υποθέσεις, παρότι η νομολογία αυτή αφορά περιπτώσεις επέκτασης της ευθύνης της θυγατρικής εταιρίας στη μητρική.

β) Άλλα δικαστήρια, αντίθετα, θεωρούν ότι η εν λόγω αρχή, η οποία απορρέει από το εθνικό δίκαιο, από το άρθρο 71, παράγραφος 2, περίπτωση b), του ισπανικού Ley de Defensa de la Competencia (νόμου περί προστασίας του ανταγωνισμού), πρέπει να ερμηνεύεται στενά και να μην εφαρμόζεται αντιστρόφως (επεκτείνοντας την ευθύνη της μητρικής εταιρίας στις θυγατρικές), καθώς δεν πληρούται η προϋπόθεση για την εφαρμογή της αρχής αυτής, ήτοι η ύπαρξη ελέγχου ή η δυνατότητα ασκήσεως καθοριστικής επιρροής στις αποφάσεις της θυγατρικής εταιρίας.

Σε κάθε μία εκ των ανωτέρω απόψεων υφίστανται ουσιώδη ζητήματα που θα μπορούσαν σε κάθε περίπτωση να εξεταστούν προδικαστικώς από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πράγματι, εκκρεμεί ενώπιον του Δικαστηρίου η αίτηση αναίρεσως που άσκησε στις 28 Φεβρουαρίου 2019 η εταιρία Biogaran κατά της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου (ένατο τμήμα) που εκδόθηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2018 στην υπόθεση T-677/14, Biogaran κατά Επιτροπής, με την οποία προβάλλεται η παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας και η μη επίτευξη των σκοπών του άρθρου 101 ΣΛΕΕ με την επέκταση στη θυγατρική εταιρία της ευθύνης που καταλογίστηκε στη μητρική λόγω συμμετοχής σε εναρμονισμένη πρακτική.

Εκτός αυτού, έχει κριθεί από το ίδιο το Δικαστήριο ότι το ζήτημα αυτό δεν συνιστά αποκλειστικά ζήτημα του εθνικού δικαίου κάθε κράτους μέλους, αλλά επηρεάζει όλο το δίκαιο της Ένωσης.

Επίσης, το εν λόγω ζήτημα δεν είναι σημαντικό μόνο για την επίλυση της συγκεκριμένης αυτής υπόθεσης, αλλά η ερμηνεία που θα δοθεί από το Δικαστήριο θα επηρεάσει σημαντικά την έκβαση και πολλών άλλων δικών. Η εν λόγω διαπίστωση επιτρέπει τη διεύρυνση του αντικείμενου των προδικαστικών ερωτημάτων σε ζητήματα όχι μόνο ουσιαστικής, αλλά και δικονομικής φύσεως, που μπορούν να επηρεάσουν τη δυνατότητα κλητεύσεως της μητρικής εταιρίας που διέπραξε την παράβαση μέσω των θυγατρικών εταιριών.

Προδικαστικά ερωτήματα

A) Είναι επιτρεπτή, σύμφωνα με την αρχή της οικονομικής ενότητας που απορρέει από τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η επέκταση της ευθύνης της μητρικής εταιρίας στη θυγατρική ή εφαρμόζεται η εν λόγω αρχή μόνον για την επέκταση της ευθύνης των θυγατρικών στη μητρική εταιρία;

B) Στο πλαίσιο των ενδοομιλικών σχέσεων, πρέπει η διεύρυνση της έννοιας της οικονομικής ενότητας να πραγματοποιείται με αποκλειστικό γνώμονα την άσκηση ελέγχου ή μπορεί να στηρίζεται και σε άλλα κριτήρια, όπως, μεταξύ άλλων, το ενδεχόμενο όφελος της θυγατρικής εταιρίας από την παράβαση;

C) Σε περίπτωση που γίνει δεκτό ότι η ευθύνη της μητρικής εταιρίας μπορεί να επεκταθεί στη θυγατρική, υπό ποιες προϋποθέσεις θα ήταν τούτο δυνατό;

D) Σε περίπτωση που, με την απάντηση επί των ανωτέρω ερωτημάτων, γίνει δεκτή η δυνατότητα επέκτασης της ευθύνης για τις πράξεις των μητρικών εταιριών στις θυγατρικές εταιρίες, θα ήταν σύμφωνη με την εν λόγω αρχή του δικαίου της Ένωσης εθνική διάταξη, όπως αυτή του άρθρου [71, παράγραφος 2] του Ley de Defensa de la Competencia [νόμου περί προστασίας του ανταγωνισμού], η οποία προβλέπει μόνον τη δυνατότητα επέκτασης της ευθύνης της θυγατρικής εταιρίας στη μητρική, και τούτο υπό την προϋπόθεση ότι η μητρική εταιρία ασκεί έλεγχο στη θυγατρική;

Παρατιθέμενες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης

Άρθρο 267 ΣΛΕΕ

Απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της 12ης Δεκεμβρίου 2018, Biogaran κατά Επιτροπής, T-677/14, ιδίως σκέψεις 218 και 223.

Απόφαση του ΔΕΕ της 14ης Μαρτίου 2019, Skanska Industrial Solutions κ.λπ., C-724/17, ECLI:EU:C:2019:204

Απόφαση του ΔΕΕ της 27ης Απριλίου 2017, Akzo Nobel κ.λπ. κατά Επιτροπής, C-516/15 P, ECLI:EU:C:2017:314

Απόφαση του ΔΕΕ της 14ης Δεκεμβρίου 2006, C-217/05, Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio (Συλλογή 2006, σ. I-11987, σκέψη 40)

Απόφαση του ΔΕΕ της 10ης Σεπτεμβρίου 2009, C-97/80, Επιτροπή κατά Γαλλίας

Παρατιθέμενες διατάξεις του εθνικού δικαίου

Άρθρο 71, παράγραφος 2, περίπτωση b), του Ley de Defensa de la Competencia (νόμου περί προστασίας του ανταγωνισμού)

Άρθρο 214, παράγραφος 1, του Ley de Enjuiciamiento Civil (ισπανικού κώδικα πολιτικής δικονομίας, στο εξής: LEC).

Συνοπτική έκθεση των πραγματικών περιστατικών και της διαδικασίας της κύριας δίκης

- 1 Η εταιρία Sumal, S. L. άσκησε αγωγή αποζημίωσης, κατά την τακτική διαδικασία, κατά της εταιρίας Mercedes Benz Trucks España, S. L. (στο εξής: MB Trucks) ζητώντας από την τελευταία να της καταβάλει το ποσό των 22 204,35 ευρώ για την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη από παράβαση των κανόνων προστασίας του ανταγωνισμού για την οποία κρίθηκε υπεύθυνη η εναγομένη και η οποία αποτελεί παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ λόγω συμπράξεως για τον καθορισμό τιμών εντός του ευρωπαϊκού οικονομικού χώρου από το 1977 έως το 2011 μεταξύ των κυριότερων κατασκευαστών φορτηγών (το λεγόμενο «καρτέλ των φορτηγών»), στους οποίους περιλαμβάνεται και η εταιρία Daimler, μητρική της εναγομένης.
- 2 Από την πλευρά της, η εναγομένη αντιτάχθηκε στην αγωγή επικαλούμενη, μεταξύ άλλων, έλλειψη παθητικής νομιμοποίησης, καθόσον θεωρούσε ότι η μόνη υπεύθυνη για την επίμαχη παράβαση ήταν η μητρική εταιρία Daimler AG, της οποίας η νομική προσωπικότητα είναι αυτοτελής σε σχέση με τη νομική προσωπικότητα της εναγομένης.
- 3 Με την εκκαλούμενη απόφαση απορρίφθηκε η αγωγή, καθώς κρίθηκε ότι η εναγομένη δεν νομιμοποιείτο παθητικώς και έγινε δεκτό ότι η μόνη που υπέχει ευθύνη είναι η μητρική εταιρία, καθώς μόνον αυτή συμμετείχε στην προηγούμενη διοικητική διαδικασία επιβολής κυρώσεων που κίνησε η αρμόδια για την προστασία του ανταγωνισμού αρχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- 4 Με την έφεσή της, η ενάγουσα-εκκαλούσα υποστήριξε ότι η εκκαλούμενη απόφαση υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο, καθόσον δέχθηκε ότι η εναγομένη θυγατρική εταιρία δεν νομιμοποιείτο παθητικώς, ενέμεινε στη θέση της περί

υπάρξεως παθητικής νομιμοποίησης και ζήτησε από το δικαστήριο να κρίνει επί της ουσίας και να εκδώσει σχετική απόφαση κάνοντας δεκτά τα αιτήματα που υπέβαλε με την αγωγή της.

- 5 Η εφεσίβλητη αντιτάχθηκε στην έφεση υποστηρίζοντας ότι ο πρώτος λόγος εφέσεως, ο οποίος αφορά το ζήτημα της παθητικής νομιμοποίησης, είναι απαράδεκτος.
- 6 Αποφασίσθηκε η αναστολή της διαδικασίας και χορηγήθηκε στους διαδίκους προθεσμία πέντε ημερών, προκειμένου να λάβουν θέση επί της σκοπιμότητας και της δυνατότητας υποβολής προδικαστικού ερωτήματος ενώπιον του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τα ζητήματα που προκύπτουν από την παθητική νομιμοποίηση θυγατρικής εταιρίας μιας εκ των εταιριών που θεωρήθηκε ότι συμμετείχε σε σύμπραξη, σε περίπτωση που η εν λόγω θυγατρική εταιρία δεν συμμετείχε στην προηγούμενη διοικητική διαδικασία που κινήθηκε από την Επιτροπή.
- 7 Η εφεσίβλητη, MB Trucks, αντιτάχθηκε στην υποβολή προδικαστικού ερωτήματος υποστηρίζοντας ότι τα προτεινόμενα ερωτήματα δεν αποτέλεσαν αντικείμενο της κύριας δίκης, ότι δεν είναι αναγκαία η υποβολή προδικαστικού ερωτήματος σχετικά με τη δυνατότητα επέκτασης της ευθύνης στη θυγατρική εταιρία, επειδή αυτό είναι ένα ζήτημα σαφές (υπό την έννοια ότι δεν υπάρχει η εν λόγω δυνατότητα) και επειδή τα ερωτήματα που πρόκειται να υποβληθούν αφορούν ζητήματα που δεν εξετάστηκαν κατά την κύρια διαδικασία.
- 8 Η εκκαλούσα, αντίθετα, τάχθηκε υπέρ της υποβολής προδικαστικού ερωτήματος.

Κύρια επιχειρήματα των διαδίκων της κύριας δίκης

- 9 Αφού υποστήριξε ότι κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ 1997 και 1999 απέκτησε από την εναγομένη εταιρία, με σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης, δύο αυτοκίνητα του ομίλου Daimler (Mercedes Benz), μέσω της εταιρίας Ster Motor, S. L., παραχωρησιούχου εταιρίας, η ενάγουσα ανέφερε στην αγωγή της ότι με την απόφαση της Επιτροπής της 19ης Ιουλίου 2016 κρίθηκε ότι υπήρξε παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ λόγω συμπράξεως για τον παράνομο καθορισμό των τιμών στον ευρωπαϊκό οικονομικό χώρο για το χρονικό διάστημα μεταξύ 1977 και 2011, μεταξύ των κυριότερων κατασκευαστών φορτηγών αυτοκινήτων, στους οποίους περιλαμβάνεται και η εταιρία Daimler AG, μητρική της εναγομένης. Από τα ανωτέρω συνήγαγε το συμπέρασμα ότι λόγω της παράβασης αυτής επιβαρύνθηκε με πρόσθετο κόστος, το οποίο ανέρχεται σε ποσοστό 20 % επί της τιμής αγοράς.
- 10 Από την πλευρά της, η εναγομένη υποστήριξε ότι η ενάγουσα δεν είχε κανενός είδους συμβατική σχέση με την εταιρία MB TRUCKS (ή DAIMLER), καθώς τα αυτοκίνητα που αποτελούν το αντικείμενο της υπό κρίση διαφοράς αποκτήθηκαν από παραχωρησιούχο εταιρία, ανεξάρτητη από την εταιρία MB TRUCKS (και DAIMLER) και η τελική τιμή τους δεν καθορίστηκε από την εταιρία MB

TRUCKS, πολλώ δε μάλλον από την εταιρία DAIMLER, αλλά ήταν αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων που έλαβαν χώρα προσωπικά με την παραχωρησιούχο που πώλησε τα αυτοκίνητα, την εταιρία STERN MOTOR S. L.

- 11 Επίσης, προέβαλε την έλλειψη παθητικής νομιμοποίησης, καθώς η εταιρία MB TRUCKS δεν ήταν αποδέκτρια της απόφασης της Επιτροπής, ούτε έγινε οποιαδήποτε αναφορά σε αυτήν στην εν λόγω απόφαση. Κατά την άποψή της, η μοναδική εταιρία του ομίλου Daimler που υπέχει ευθύνη για την παράνομη συμπεριφορά για την οποία επιβλήθηκαν σχετικές κυρώσεις και η οποία συνίσταται στην ανταλλαγή ορισμένων πληροφοριών μεταξύ των κύριων εδρών των κατασκευαστών (και, από το 2002, μεταξύ ορισμένων γερμανικών θυγατρικών εταιριών), ήταν η εταιρία DAIMLER AG. Ειδικότερα, στη σκέψη 11 της προμνησθείσας απόφασης αναφέρεται ότι «η εταιρία του ομίλου Daimler που είναι υπεύθυνη για την παράβαση είναι η εταιρία Daimler AG (στο εξής: Daimler), η οποία έχει την έδρα της στη Στουτγκάρδη, Γερμανία». Για τον λόγο αυτόν, η εταιρία MB TRUCKS υποστηρίζει ότι δεν είναι υπεύθυνη για την παράνομη συμπεριφορά για την οποία επιβλήθηκαν κυρώσεις και δεν νομιμοποιείται παθητικώς να επωμισθεί τις συνέπειες από την αγωγή που άσκησε η ενάγουσα, ήτοι την αποκατάσταση της ζημίας που φέρεται να προκλήθηκε από την εν λόγω συμπεριφορά.
- 12 Τέλος, υποστήριξε ότι η αξίωση αποζημίωσης λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης που προβλήθηκε με την αγωγή είχε παραγραφεί και ότι η Επιτροπή κατηγορούσε τις εταιρίες τις οποίες αφορούσε η εν λόγω απόφαση ότι συνέπραξαν ανταλλάσσοντας παρανόμως πληροφορίες. Συνεπώς, υποστήριξε ότι η ενάγουσα θα έπρεπε να έχει αποδείξει την ύπαρξη και το εύρος της ζημίας που ισχυρίζεται ότι έχει υποστεί, καθώς και τον αιτιώδη σύνδεσμο μεταξύ της παραβάσεως και της εν λόγω ζημίας και όλα τα ανωτέρω σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται στις σχετικές διατάξεις περί αποζημίωσης. Κατέληξε δε ότι η ανταλλαγή πληροφοριών δεν επηρέασε τις καθαρές τιμές που κατέβαλαν οι πελάτες για να αποκτήσουν τα αυτοκίνητα που πωλήθηκαν από τις παραχωρησιούχους εταιρίες της MB ESPAÑA.

Συνοπτική έκθεση του σκεπτικού της αιτήσεως προδικαστικής απόφασης

- 13 Το αιτούν δικαστήριο διαπιστώνει ότι, σε περίπτωση επέκτασης της ευθύνης της μητρικής εταιρίας στις θυγατρικές, σε περίπτωση που θεωρηθεί ότι η αρχή της ενότητας της επιχείρησης εφαρμόζεται τόσο από πάνω προς τα κάτω (από τη μητρική στις θυγατρικές) όσο και αντίστροφα, θα καθίστατο επιτρεπτή η άσκηση αγωγής follow on κατά θυγατρικής εταιρίας που δεν συμμετείχε ως ενδιαφερόμενη στην προηγούμενη διοικητική διαδικασία επιβολής κυρώσεων, υπό τον όρο ότι θυγατρική και μητρική εταιρία μπορούν να θεωρηθούν ως ενιαία επιχείρηση για τους σκοπούς της αντιμετώπισης των πρακτικών που περιορίζουν τον ανταγωνισμό. Θεωρεί δε ότι η δυνατότητα αυτή προκύπτει με σαφήνεια από τη νομολογία που καθιερώθηκε με την απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της 14ης Μαρτίου 2019, στην υπόθεση C-724/17

(ECLI:EU:C:2019:204)· παρότι δε η υπόθεση εκείνη διέφερε αρκετά από την υπό κρίση υπόθεση, η οποία αφορά όμιλο εταιριών, τούτο δεν εμποδίζει την εφαρμογή της εν λόγω νομολογίας εν προκειμένω.

- 14 Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει επαναλάβει σε διάφορες αποφάσεις του ότι οι συντάκτες των Συνθηκών επέλεξαν να χρησιμοποιήσουν την έννοια της «επιχείρησης», προκειμένου να ορίσουν το πρόσωπο που φέρει την ευθύνη για τις παραβάσεις του άρθρου 101 ΣΛΕΕ (αποφάσεις του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της 27ης Απριλίου 2017, υπόθεση Akzo Nobel, C-516/15 P, και της 14ης Μαρτίου 2019, μνημονευθείσα ανωτέρω). Κατά την άποψη του αιτούντος δικαστηρίου, το Δικαστήριο ήθελε κατ' αυτόν τον τρόπο να επισημάνει ότι η έννοια αυτή περιλαμβάνει κάθε οντότητα που ασκεί οικονομική δραστηριότητα, ανεξάρτητα από τη νομική της μορφή και τον τρόπο χρηματοδοτήσεώς της. Έχει, επίσης, αναφερθεί ότι, στο πλαίσιο της έννοιας αυτής, η ευθύνη σχετίζεται περισσότερο με τους οικονομικούς πόρους (η επιχείρηση με την οικονομική έννοια) παρά με συγκεκριμένη νομική μορφή.
- 15 Στο ίδιο πνεύμα, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει επίσης ότι, στο ίδιο πλαίσιο, ο όρος επιχείρηση πρέπει να νοείται ως οικονομική ενότητα, έστω και αν από νομική άποψη η οικονομική αυτή ενότητα αποτελείται από περισσότερα φυσικά ή νομικά πρόσωπα (απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 2006, C-217/05, Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio, Συλλογή 2006, σ. I-11987, σκέψη 40).
- 16 Ωστόσο, όποτε το δικαστήριο εφήρμοσε την εν λόγω νομολογία στην περίπτωση ομίλων εταιριών, το έπραξε προκειμένου να επεκτείνει στη μητρική την ευθύνη για τις πράξεις που καταλογίζονταν στη θυγατρική εταιρία, όπως συνέβη με τις δύο αποφάσεις που αφορούσαν τον όμιλο Azko (αποφάσεις του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της 27ης Απριλίου 2017 και της 10ης Σεπτεμβρίου 2009, υπόθεση C-97/80). Το σκεπτικό που δικαιολόγησε την εφαρμογή αυτή επικεντρώνεται στην εξουσία ελέγχου που έχει η μητρική εταιρία, η οποία ασκεί αποφασιστική επιρροή στη συμπεριφορά της θυγατρικής, εξουσία ελέγχου η οποία δεν είναι ιδιαίτερα πιθανό να ασκηθεί αντιστρόφως, δηλαδή να μπορεί η θυγατρική να ασκεί έλεγχο στη μητρική. Για τον λόγο αυτόν, εάν αυτό ήταν το μοναδικό σκεπτικό που θα μπορούσε να δικαιολογήσει την εφαρμογή της νομολογίας σχετικά με την οικονομική ενότητα, το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς το εύλογο της επέκτασης της ευθύνης στην υπό κρίση υπόθεση, στην οποία ουδεμία ένδειξη υφίσταται περί του ότι η ισπανική θυγατρική εταιρία έχει εξουσία ελέγχου επί της γερμανικής μητρικής εταιρίας.
- 17 Στην απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου (ένατο τμήμα) της 12ης Δεκεμβρίου 2018 (υπόθεση T-677/14, υπόθεση Biogaran) δέχεται την εν λόγω επέκταση της ευθύνης προς αμφοτέρους τις κατευθύνσεις, καθώς στη σκέψη 218 αναφέρεται ότι:

«... εφόσον είναι δυνατόν να καταλογισθεί στη μητρική εταιρία η ευθύνη για την παράβαση που διέπραξε η θυγατρική της και, κατά συνέπεια, να κριθούν οι δυο αυτές εταιρίες υπεύθυνες εις ολόκληρον για τη διαπραχθείσα από την επιχείρηση

την οποία συναποτελούν παράβαση, χωρίς να παραβιάζεται η αρχή της προσωποπαγούς ευθύνης, το ίδιο ισχύει κατά μείζονα λόγο όταν η παράβαση που διέπραξε η οικονομική οντότητα την οποία συνιστούν η μητρική εταιρία και η θυγατρική της είναι αποτέλεσμα του συνδυασμού των συμπεριφορών των δύο αυτών εταιριών».

Ειδικότερα, στη σκέψη 223, προκειμένου να δικαιολογηθεί η επέκταση αυτή, αναφέρονται τα εξής:

«...πρέπει να υπομνησθεί ότι από την καθοριστική επιρροή που ασκεί η μητρική εταιρία επί της θυγατρικής της που της ανήκει κατά 100 % τεκμαίρεται ότι η θυγατρική προβαίνει σε πράξεις στο όνομα και για λογαριασμό της μητρικής εταιρίας και, κατά συνέπεια, της επιχειρήσεως που αυτές συναποτελούν».

- 18 Εντούτοις, τα πραγματικά περιστατικά που ελήφθησαν υπόψη στην απόφαση αυτή στην οποία έγιναν δεκτά τα ανωτέρω δεν συμπίπτει εξ ολοκλήρου με την υπό κρίση υπόθεση.
- 19 Το δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες σχετικά με το εάν μπορεί να θεωρηθεί ότι υφίσταται υποτιθέμενη «συμμετοχή στην παράβαση», προκειμένου να επεκταθεί η αστική ευθύνη της μητρικής εταιρίας στη θυγατρική, επειδή οι μητρικές εταιρίες χρησιμοποιούν τις θυγατρικές απλώς ως μέσο για τη διάθεση στην αγορά των προϊόντων σε σχέση με τα οποία διαπράχθηκε η παράβαση και, ως εκ τούτου, επωφελούνται οικονομικά από τις πράξεις που συνιστούν την παράβαση ή εάν απαιτείται μια πιο άμεση συμμετοχή στις πράξεις που συνιστούν την παράβαση.
- 20 Από την άλλη, δεν θεωρεί ότι η έννοια του ελέγχου, στην οποία αναφέρθηκε το Δικαστήριο στην περίπτωση ομίλου εταιριών, αποτελεί τη μοναδική βάση στην οποία μπορεί να στηριχθεί η εφαρμογή της σχετικής με την έννοια της οικονομικής ενότητας νομολογίας, όπως προκύπτει και από την ίδια τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε άλλη ομάδα υποθέσεων, στις οποίες αναφέρεται με παραδείγματα η απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της 14ης Μαρτίου 2019. Η απόφαση αυτή αφορά υπόθεση μεταβίβασης επιχείρησης στο πλαίσιο σχεδίου αναδιάρθρωσης. Το Δικαστήριο αποδίδει μεγαλύτερη σημασία στην εξέταση της ύπαρξης ενότητας της επιχείρησης από αμιγώς οικονομική παρά από νομική σκοπιά, για τους σκοπούς της επεκτάσεως της αστικής ευθύνης. Το ίδιο το Δικαστήριο παραπέμπει, στο πλαίσιο αυτό, στις αποφάσεις της 11ης Δεκεμβρίου 2007, ETI κ.λπ., C-280/06, EU:C:2007:775, σκέψη 42, της 5ης Δεκεμβρίου 2013, SNIA κατά Επιτροπής, C-448/11 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2013:801, σκέψη 22, και της 18ης Δεκεμβρίου 2014, Επιτροπή κατά Parker Hannifin Manufacturing και Parker-Hannifin, C-434/13 P, EU:C:2014:2456, σκέψη 40.
- 21 Συνεπώς, αυτό που προκύπτει από τη δεύτερη αυτή ομάδα υποθέσεων είναι ότι η νομολογία σχετικά με την οικονομική ενότητα δεν στηρίζεται σε μία μόνο νομική βάση ούτε συνδέεται αποκλειστικά με την έννοια του ελέγχου, αλλά είναι ευρύτερη και στηρίζεται και στην έννοια της ευθύνης, όχι από αυστηρά νομική

άποψη, αλλά κυρίως από οικονομική, σύμφωνα με την οποία υφίσταται ευθύνη στις περιπτώσεις στις οποίες αντλήθηκε όφελος από την παράβαση. Κατά την άποψη του αιτούντος δικαστηρίου, η εν λόγω άποψη προκύπτει από τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα στην υπόθεση επί της οποίας εξεδόθη η απόφαση του Δικαστηρίου, της 14ης Μαρτίου 2019, όπου γίνεται δεκτό ότι σκοπός της επέκτασης αυτής της ευθύνης είναι να λειτουργεί αποτρεπτικά, ώστε οι επιχειρήσεις να μην επιδεικνύουν συμπεριφορές που θίγουν τον ανταγωνισμό, υπό την έννοια ότι η ευθύνη πρέπει να βαρύνει περισσότερο τους οικονομικούς πόρους παρά ένα συγκεκριμένο νομικό πρόσωπο.

- 22 Εντούτοις, ο προσδιορισμός της νομικής προσωπικότητας επιτελεί σημαντικό ρόλο στη διατήρηση της ασφάλειας και της ορθής λειτουργίας της έννομης τάξης και οι περιπτώσεις στις οποίες μπορεί να παραβλεφθεί είναι εξαιρετικές, όπως προκύπτει και από τη νομολογιακή τεχνική της άρσης της αυτοτέλειας του νομικού προσώπου (θεωρία η οποία δεν σχετίζεται μεν άμεσα με το ζήτημα το οποίο μας απασχολεί, αλλά παρουσιάζει κάποια αναλογία). Στην υπόθεσή μας, υπάρχουν αμφιβολίες σχετικά με το εάν ο ανωτέρω εξαιρετικός χαρακτήρας μπορεί να δικαιολογηθεί επαρκώς από τις ίδιες τις ιδιαιτερότητες του ζητήματος ή εάν απαιτείται περαιτέρω δικαιολόγηση, όπως η αδυναμία ή η ιδιαίτερα μεγάλη δυσχέρεια καταλογισμού της ευθύνης σε αυτούς που κρίθηκαν υπεύθυνοι για την παράβαση κατά την προηγούμενη διαδικασία επιβολής κυρώσεων. Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι από τις δύο ομάδες υποθέσεων στις οποίες το Δικαστήριο εφήρμοσε την έννοια της οικονομικής ενότητας, στη μία ισχύει αυτό σιωπηρώς (στις περιπτώσεις μεταβίβασης επιχείρησης), αλλά όχι στην περίπτωση των ομίλων εταιριών, στην οποία δεν εξαρτήθηκε η επέκταση της ευθύνης στη μητρική εταιρία από την αδυναμία αποκατάστασης της ζημίας μέσω των περιουσιακών στοιχείων της θυγατρικής εταιρίας.
- 23 Σε περίπτωση που θα ήταν αναγκαία μια περαιτέρω δικαιολόγηση, ερωτάται επίσης αν αποτελεί επαρκή δικαιολογητικό λόγο η δυσκολία την οποία ενέχει η κλήτευση των μητρικών εταιριών σε χώρες διαφορετικές από εκείνες στις οποίες διεξάγονται οι δίκες, γεγονός που συνεπάγεται σημαντική καθυστέρηση, εκτός από τις υψηλές δαπάνες. Σε κάθε περίπτωση, είναι βέβαιο ότι οι επιχειρήσεις αρνούνται κατά κανόνα την κλήτευση στη χώρα όπου διεξάγεται η δίκη και εκπροσωπούνται μέσω των θυγατρικών τους εταιριών ή ακόμη και μέσω των δικηγόρων που τους εκπροσωπούν σε άλλες παρόμοιες δίκες.
- 24 Στις δίκες στις οποίες τα ζητούμενα ποσά δεν είναι πολύ μεγάλα, οι εν λόγω δυσκολίες αποτελούν σημαντικό εμπόδιο για την κίνηση της διαδικασίας από τα πρόσωπα που έχουν υποστεί τη ζημία, καθώς ενδέχεται να αναγκαστούν να καλύψουν πρόσθετες δαπάνες και να αντιμετωπίσουν σημαντική καθυστέρηση κατά τη διεξαγωγή της δίκης. Επιπλέον, η εκτέλεση της αποφάσεως θα συνεπάγεται πρόσθετη δυσκολία, εάν τελικά καταστεί αναγκαία η προσφυγή στη δικαιοδοσία άλλου κράτους, προκειμένου να εφαρμοστεί η απόφαση.